

Liever een sjaal dan een stropdas

Huib de Vriend gaat voor zichzelf beginnen, meehelpen bij de broodnodige interactie tussen samenleving en laboratorium. Bij het genomicsonderzoek wordt dat immers weer vergeten. 'Is daar maatschappelijke discussie over gevoerd? Nee dus.'

Hij zit middenin een verhuizing. Na bijna veertien jaar samen met Frans van Dam en Arie van Genderen het gezicht te zijn geweest van de Stichting Consument en Biotechnologie is Huib de Vriend sinds kort zelfstandig consultant. Of beter: directeur van LIS Consult te Rijswijk. Maar verwacht in dit geval geen cliché-adviseur in een driedelig power suit – hij draagt liever een gebreide sjaal dan een stropdas. Huib de Vriend is nog steeds zoals hij zich bij Consument en Biotechnologie presenteerde: no-nonsense, goed geïnformeerd en boven alles bedachtzaam en genuanceerd.

Zelfs als hij vertelt over de aanloop naar opheffing van de Stichting Consument en Biotechnologie volgt er een weergave van verschillende standpunten – al is hij het met de uitkomst oneens. Het ministerie van LNV maakte iets meer dan een jaar geleden duidelijk dat er een einde zou komen aan de structurele financiering. In reactie daarop is het bestuur van de Stichting gaan kijken in hoeverre andere maatschappelijke organisaties het belangrijk vonden dat het werk van de Stichting wordt voortgezet. Volgens het bestuur was de uitkomst negatief; in onder meer het bedrijfsleven en bij de Consumentenbond was men van mening dat Consument en Biotechnologie een belangrijke rol heeft gespeeld, maar dat haar missie was volbracht met de invoering van de Europese etiketteringsregels. 'Als medewerkers waren we het daar mee oneens, want het geeft wel een heel beperkte kijk op de missie van de Stichting.'

Verruilkaveld

Consument en Biotechnologie werd door de Consumentenbond en het ministerie van LNV in 1991 opgericht om consumentenorganisaties te

Foto: Michel Mees

helpen bij het ontwikkelen van een afgewogen standpunt over biotechnologie. De organisatie nam deel aan overleg met bedrijven en overheid over nieuw beleid, beheerde een website, gaf een nieuwsbrief uit, deed onderzoek en organiseerde debatten over bijvoorbeeld xenotransplantatie en Eten & Genen. De Vriend: 'En er zijn zoveel nieuwe ontwikkelingen op het gebied van genomics, de hele discussie over transgene gewassen en co-existentie is nog niet afgelopen. We hebben aangegeven dat er nog veel werk te doen is, en dat het belangrijk is daarbij de consumenteninbreng te leveren. Dat heeft niet mogen baten.'

Huib de Vriend studeerde begin jaren tachtig cultuurtechniek aan wat toen nog de Landbouwhogeschool in Wageningen heette. In die tijd werd Nederland in hoog tempo verruilkaveld: planologen richtten vanachter de tekentafel hele stukken landelijk gebied opnieuw in. 'Vanuit de studentenbeweging hadden wij kritiek op de top down benadering. De boeren moesten zich maar schikken in plannen over natuurbeheer. Zij hadden ook ervaring en kennis, maar daar werd nauwelijks naar geluisterd. Vanuit die gedachte ben ik op het

idee gekomen dat je meer van onderop met technologie en technologische ontwikkelingen bezig moet zijn, omdat je dan veel meer draagvlak krijgt. Je zag dat bij biotechnologie hetzelfde ging gebeuren als bij die landinrichting: van bovenaf opgelegd met heel weinig aandacht voor maatschappelijke aspecten.'

In 1988 schreef hij samen Piet Schenkelaars en Vincent Lucassen 'Oogst uit het lab', een boekje met een overzicht van biotechnologische ontwikkelingen en kritische vragen bij de wenselijkheid van een aantal nieuwe technieken. 'De vraag die ons bezighield was telkens: wie stuurt nu eigenlijk die technologie, wat zit daarachter, welke belangen spelen daarin mee? Wat betekent het voor het milieu, boeren, ontwikkelingslanden? Later gingen we ook nadenken over als je op een andere manier biotechnologie zou willen gebruiken, hoe zou je dat dan kunnen bereiken.'

Dat laatste – interactie tussen maatschappij en technologie-ontwikkeling – is steeds de leidraad geweest in het werk van De Vriend. Hoe zorg je dat maatschappelijke belangen vanaf het begin worden meegenomen in de keuzes voor nieuwe technologische ontwikkelingen? Ook in zijn nieuwe werk zal dat centraal staan. In plaats van dat de discussie losbrandt zodra de transgene soja wordt gelost in de Rotterdamse haven, zou er al overleg en discussie moeten zijn als de plantjes in het lab worden ontworpen. 'De industrie moet durven de zaak meer open te zetten, door in een vroeger stadium het gesprek aan te gaan. Door meerdere opties te bieden. In plaats van dat ze zeggen: we hebben onderzoek in gang gezet, en tegen de tijd dat het klaar is gaan we nog wat gesprekken voeren met maatschappelijke organisaties. Dat kan niet. De gedachte "we gaan het nog even uitleggen", dat werkt echt niet.'

Oerbeeld

Volgens De Vriend is het ingewikkeld om invloed uit te oefenen op de wetenschappelijke onderzoeksagenda. Onderzoeksfincanciers willen al

in een vroeg stadium een concreet onderzoeksplan met een tijdlijn en harde targets. 'Er is weinig ruimte om op basis van interactie met verschillende maatschappelijke groepen daarvan af te wijken. Daar zit een fundamenteel probleem. Ook bij de opzet van het genomicsonderzoek in Nederland zie je dat. De programma's van de Centres of Excellence zijn in gang gezet. Is daar maatschappelijke discussie over gevoerd? Nee dus.'

'Eigenlijk is de maatschappelijke component van het genomicsonderzoek weer mosterd na de maaltijd. Het riekt weer naar een saus of glijmiddel die eroverheen gegoten wordt om het acceptabeler te maken.' Hij proeft even de scherpte zijn eigen woorden: 'Ik chargeer nu een beetje hoor. Maar als ik kijk naar het Centre of Society and Genomics dan zie ik vooral onderzoek om het onderzoek. Waar is de interactie met maatschappelijke partijen en het publiek? Dat filosofen, sociologen en economen onderzoek doen is prima, maar je moet dat veel meer in interactief verband doen. Je kunt wel een maatschappelijke adviesraad instellen, waar allerlei organisaties braaf in gaan zitten. Maar als die de kennis niet in huis hebben of ze het gevoel krijgen dat ze een ja-knik functie vervullen, dan kan dat niet werken.'

Er is volgens De Vriend niet veel veranderd in de publieke opinie, ondanks maatschappelijke discussies over bijvoorbeeld transgene soja en stier Herman. 'Bij het brede publiek zit een sterk ambivalent gevoel over biotechnologie. Aan de ene kant zien mensen wel dat het kan worden toegepast op een manier die goed voor het milieu en de samenleving is, maar tegelijkertijd hebben ze het gevoel dat de ontwikkelingen zo sterk door commerciële belangen worden gestuurd, dat het automatisch niet strookt met maatschappelijke belangen. Daarbovenop zit nog een soort weerstand tegen de technologie an sich, omdat mensen een holistisch oerbeeld hebben van natuur en leven, waarin de biotechnologie ingrijpt.'

Door Arno van 't Hoog

© *bionieuws*